

2020-06-15

Aktion Räd Vätern

Till

Regeringen

Peter Hultqvist

Isabella Lövin

josefin.freij@regeringskansliet.seanna.soderstrom@regeringskansliet.sefo.registrator@regeringskansliet.sem.registrator@regeringskansliet.se

Synpunkter på Försvarmaktens handlingsplan för PFAS-förorenade områden daterad 2020-05-27 med beteckningen FM2020-12174:1.

Aktion Räd Vätern har tagit del av Försvarmaktens handlingsplan för PFAS-förorenade områden. Vi konstaterar att viceamiral Jonas Haggren har ägnat fem månader till att komma fram till samma ståndpunkt som Försvarmakten har förfäktat i åratal: *"För närvarande saknas kommersiellt tillgänglig, hållbar och miljöeffektiv teknik för att till skäligen kostnader rena/sanera PFAS-förorenade områden."*

Vi kan inte bedöma vad Försvarmakten anser vara skäligen kostnader, men vi vet att **miljöbalken föreskriver att vattenmiljön inte få försämrats ytterligare i Vätern** eftersom miljö kvalitetsnormen för PFOS redan har överskridits, bland annat på grund av läckage från Karlsborgs PFAS-förorenade militära flygplats.¹

¹ **5 kap. 4 §** En myndighet eller en kommun får inte tillåta att en verksamhet eller en åtgärd påbörjas eller ändras om detta, trots åtgärder för att minska föroreningar eller störningar från andra verksamheter, ger upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämrats på ett otillåtet sätt eller som har sådan betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljö kvalitetsnorm. (Försvarmakten ansöker om att få femdubbla flygverksamheten på Karlsborgs flygplats och Fortifikationsverket ansöker om att få pumpa ut PFAS-förorenat grundvatten från flygfältet till Väterns vattenskyddsområde.)

I miljöbalkens andra kapitel finns även rimlighetskrav (avseende skälig kostnad) men när det gäller att följa vattendirektivet och miljökvalitetsnormerna **”ska de krav ställas som behövs”** – och det gäller även totalförsvaret.²

Vi vet också att civila flygplatser med framgång åtgärdar PFAS-föroreningar. Det finns tillgänglig teknik som tillämpas, både i Sverige och i andra länder.

På Karlsborgs flygplats har PFAS-föroreningarna varit officiellt kända sedan 2013. Där finns bland de högsta koncentrationerna av PFOS i grundvattnet som uppmätts i Sverige: **2 300 000 ng/l**. Miljökvalitetsnormen för Vättern är **0,65 ng/l**.

Riskerna med PFAS har varit kända sedan före sekelskiftet. Även försvaret har haft full kännedom om PFAS-kemikaliernas miljö- och hälsofarlighet. I Totalförsvarets forskningsinstituts rapport 2013 varnas dessutom för kommande saneringskostnader och för att gränsvärden för PFAS kan komma att behöva sänkas radikalt.³

Trots detta har utredningen av föroreningarna på Karlsborgs flygplats genomförts i snigelfart. Endast en av flera hot-spots är någorlunda utredd och först nu i mars 2020, sju år senare, accepterar Försvarsmakten att utredningar ska göras för att undersöka möjligheter till övertäckning/inneslutning och rening av förorenade dagvattenströmmar.⁴

Tillsynsmyndigheten FIHM har under alla dessa år varit handlingsförlamad och har inte ens förelagt Försvarsmakten att komma in med en åtgärdsplan avseende Karlsborgs flygplats, vilket 10 kapitlet i miljöbalken kräver.

Det är uppenbart att Försvarsmakten (och Fortifikationsverket) inte klarar av sin uppgift, varken att leverera en handlingsplan enligt regeringens regleringsbrev eller att leda arbetet när det gäller efterbehandling och sanering. Punkt 4 i Försvarsmaktens handlingsplan kan dock tolkas som att det finns en viss självinsikt vad gäller bristen på egen kompetens och ledningsförmåga. Försvarsmakten skriver på sidan 7:

”Regeringen bör med anledning av detta tilldela särskilt utsedd/utsedda myndighet/myndigheter t.ex. Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen ett uttryckligt uppdrag att leda och koordinera arbetet...”

² **2 kap. 7 §** Kraven i 2-5 §§ och 6 § första stycket gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder. När det är fråga om en totalförsvarsverksamhet eller en åtgärd som behövs för totalförsvaret, ska vid avvägningen hänsyn tas även till detta förhållande.

Trots första stycket ska de krav ställas som behövs för att följa 5 kap. 4 och 5 §§. Lag (2018:1407).

³ <http://www.aktionraddavattern.se/foi-rapport-2013-om-riskerna-med-pfas/>

⁴ <http://www.aktionraddavattern.se/niras-rapport-ovidkommande-vatten-27-mars-2020/>

Aktion Rädda Vättern uppmanar regeringen att ta vara på detta förslag i Försvarmaktens handlingsplan. De är särskilt viktigt att få till en effektiv och kraftfull ledning när det gäller saneringen av försvarets PFAS-förorenade områden, eftersom tillsynsmyndigheten FIHM saknar både kompetens och tillräcklig självständighet för att kunna driva arbetet framåt.

Om Naturvårdsverket/Kemikalieinspektionen får mandat att driva efterbehandlingsarbetet kan även fler kunniga konsulter engageras i arbetet. En anledning till Försvarmaktens saktfärdighet i PFAS-frågan är ju, att endast en konsult som är betrodd av försvaret tillåts verka, något som påpekats och kritiserats i en regeringsrapport redan 2016.⁵ Konsultens behov av att leverera resultat som beställaren blir nöjd med, blir också uppenbar i ett sådant beroendeförhållande.

Men om Naturvårdsverket/Kemikalieinspektionen ska ges en ledningsfunktion måste den bli operativ och ges fullt mandat. T.ex. måste saneringsledningen kunna tvinga Fortifikationsverket att dra tillbaka sin ansökan om att få dränera Karlsborgs PFAS-förorenade flygplats, med syftet att pumpa ut PFAS-förorenat grundvatten i Vätterns vattenskyddsområde.

Sammanfattningsvis, Försvarmaktens handlingsplan föreslår fortsatt passivitet genom att felaktigt hävda att det inte finns teknik att börja sanera de PFAS-förorenade områdena och stoppa pågående läckage. Förslaget i punkt 4, att tillsätta en ny ledning för att leda och koordinera saneringsarbetet, välkomnas om ledningen blir självständig och får fullt operativt mandat.

2020-06-15

Elisabeth Lennartsson

Ordförande Aktion Rädda Vättern
Skogsbrynet, 69692 Askersund

Christer Haagman,
kontaktperson för ARV i miljöprövningsärenden
tel. 072-895 1691
christer.haagman@gmail.com

⁵ <http://www.aktionraddavattern.se/regeringsrapport-om-pfas-m2015b/> "Till detta ska läggas att Försvarmakten, som har ett stort antal brandövningsplatser att hantera, endast använder en konsultfirma för all föroreningsinventering av "sina" kontaminerade fastigheter, vilket medför att inventeringen drar ut på tiden. Eftersom PFOS och andra högfluorerade ämnen från AFFF-skum är relativt lätttrörliga i mark innebär det att föroreningarna riskerar att röra sig (hundratals meter) under tiden som Försvarmakten handlägger sina ärenden." (Sid 51.)